

Základní rámec právní úpravy v oblasti nakládání s obaly a odpady z obalů tvoří zákon č. 477/2001 Sb., o obalech. Jedná se o úpravu poměrně mladou, přesto lze po pěti letech účinnosti zákona spatřovat určité výsledky. Předem je třeba říci, že právní úprava v této oblasti je v zásadě funkční. Fungování systému nakládání s obaly a odpady z obalů jsme měli možnost vyzkoušet si ještě před vznikem samostatného zákona o obalech na základě Dobrovolné dohody o uplatňování Směrnice 94/62/EC o obalech a obalových odpadech v ČR. Stejný systém byl v zásadě převzat i do nového zákona. Bylo také možné nechat se inspirovat úpravou zahraniční – zejména u ustanovení upravujících pro českou právní úpravu zatím neznámou instituci autorizované obalové společnosti.

Ač se právní úprava snaží celou problematiku řešit komplexním způsobem, není dokonalá. Některá její ustanovení se ukázala být nedůsledná, ale nedostatky se podařilo odstranit novelizací. To se týká zejména samotné definice obalu, která teprve rozšířením definice na jiné konečné uživatele, zahrnuje všechny povinné subjekty, jak bylo předpokládáno.

Některá opatření se ale ukázala být v praxi naprosto nefunkční a jejich uspokojivé řešení zatím nebylo nalezeno. Největším takovým problémem jsou ustanovení v oblasti prevence vzniku odpadů z obalů, konkrétně ustanovení týkající se povinností zajistit co nejmenší hmotnost a objem obalu. Jak již bylo uvedeno, problémem je obecnost těchto ustanovení, která je překážkou jejich faktické aplikace a zejména vymahatelnosti. Jejich plnění není kontrolováno ani ze strany správních orgánů, což dává prostor nedisciplinovanosti povinných subjektů. Přitom právě množství obalů a z nich produkovaný odpad je z hlediska ochrany životního prostředí základním problémem této oblasti. Zároveň je ale potřeba, aby se povinnosti v oblasti prevence rozšířily i na osoby, které výrobky fakticky balí. Jinak budou povinnosti uložené výrobcům a dovozcům obalů naprosto zbytečné.

Právní úprava v oblasti nakládání s odpadem z obalů nezpůsobuje v praxi žádné zásadní potíže. Oběh průmyslových obalů je kontrolován výrobcí nebo dodavateli těchto obalů. Většinou si sami zajišťují jejich zpětný odběr a využití. Systém tedy poměrně hladce funguje prostřednictvím těchto individuálních řešení, což je také hlavním důvodem, proč se nám bez problémů daří plnit cíle stanovené Evropskou Unií v oblasti využití a recyklace.

Dobrá je situace také u spotřebitelských obalů. Systém EKO-KOM, který začal být vytvářen již před účinností zákona o obalech na základě zmiňované dobrovolné dohody dnes zahrnuje obce s obyvateli představujícími téměř 100% populace. Občané si postupně navykají třídít odpad a odkládat ho včetně jeho obalové složky do kontejnerů pro sběr separovaného odpadu. Jediným nedostatkem je zatím přílišná soustředěnost na plastové obaly, do budoucna je určitě třeba systém rozšířit i na kombinované obaly, jak už se stalo v některých větších městech, a na obaly kovové – zejména hliníkové. Můžeme tedy shrnout, že jednotlivé subjekty v systému nakládání s odpadem z obalů znají své povinnosti a také je plní.

Do budoucna je proto třeba najít účinnější prostředky zejména v oblasti prevence vzniku odpadů, kde současná úprava naprosto nedostačuje. Naskýtá se zde několik možností, které by bylo možné využít. Některé návrhy upřednostňují opakované používání obalů, zejména s použitím záloh. Takové řešení je jistě ekologicky výhodnější. Opakovaným použitím se výrazným způsobem šetří přírodní zdroje (těžba surovin) a množství energie k výrobě obalů nových. Pro povinné osoby je ale finančně náročnější a pro spotřebitele méně pohodlná. Jeho prosazení by proto nejspíš nebylo snadné. Navíc by rozšíření druhů zálohovaných obalů do jisté míry narušilo současný systém zpětného odběru založeného na integrovaném řešení. Je proto třeba zvážit, zda by takové řešení mohlo být dostatečně účinné i v našich podmínkách.

Dalším řešením by mohlo být „zdražení“ používání jednocestných obalů pomocí ekonomických nástrojů (ekologické daně, platby za hmotnost obalů uvedených do oběhu apod.), jak navrhuje mimo jiné také směrnice o obalech. Ekonomické nástroje v oblasti práva životního prostředí však zatím nejsou příliš používány, a pokud ano, jejich účinnost není nijak zásadní. Aby „zdražení“ skutečně vedlo k omezení množství produkováných odpadů z obalů, muselo by být dost razantní. Takové radikální řešení je ale za současné situace zřejmě neprosaditelné.

Je třeba zvážit, zda lze vůbec tento problém řešit prostředky práva a zda není na místě spíše užití prostředků mimoprávních – osvěty, informačních a výchovných programů. Hlavní problém je totiž v přístupu spotřebitelů. Na jejich chování a poptávce závisí chování průmyslové sféry a produkce balených výrobků. Je třeba přesvědčit spotřebitele o neúnosnosti současné situace a nutnosti prevence vzniku obalů a odpadů z obalů. Zejména jejich zodpovědný přístup může umožnit splnění environmentálních cílů, které si právní úprava v oblasti obalů a odpadů z obalů klade.